

за това ги минаваме. Изключение ще направимъ само за *Шемседдинъ Димешки*, който ни прѣдава въ своя космографски трудъ, *Нохбетъ-ед-деръ*, нѣкои често цитувани свѣдѣния за езика на прабългаритѣ. Ще поменемъ и извѣстния *Хаджи Халфа* (17. вѣкъ). Неговата география (Джиханъ-нума) съдържа една кратка бѣлжка по сжщата тема.

Слѣдъ тоя кратко прѣгледъ на арабскитѣ списатели, у които сж се очували нѣкои свѣдѣния за една часть отъ потомцитѣ на прабългаритѣ (отъ X. до XVII. вѣкъ), нека видимъ какво намѣрваме у тѣхъ специално по въпроса за езика на тия българи, съ които сж имали случай да се запознаятъ непосредно или косвенно.

Едно по-грижливо прѣглеждане на арабскитѣ извори въ това отношение ни учи прѣди всичко, че не сжществува никакво единство въ мненията имъ за етническия съставъ на българитѣ и слѣдователно за езика имъ. Колкото свѣдѣнията и да са оскъдни, тѣ изчерпватъ всички възможни хипотези, които се поставятъ и днесъ.

Най-авторитетниятъ отъ всички арабски географи, когото всички други копиратъ, *ибн-Фодланъ*, нарича навредъ царя на българитѣ *Алмаъ ибн-Шалки Балтаваръ — царь на славянитѣ*, града Булгаръ — *градъ на славянитѣ*, и българското царство — *страна на славянитѣ* (Вж. по-горѣ извадкитѣ изъ неговата записка стр. 525., заб. 1.). Сжщото повтари почти буквално и *ибн-Даста*. Споредъ него р. Итилъ (Волга) тече между земята на хазаритѣ и *славянитѣ* (разб. българитѣ).¹⁾ *Славяни* сж българитѣ и споредъ *Хаджи Халфа*. За тѣхния езикъ и тѣхнитѣ обичаи той твърди, че сж „сжщитѣ като езикътъ и обичаитѣ на руситѣ. Тѣ сж прѣгърнали исляма въ време на абасидитѣ и живѣятъ между хазаритѣ и руситѣ.“ (Хвольсонъ 699. отд. 89. 90.).

Съвсѣмъ противоположно на *ибн-Фодлана*, и *ибн-Даста* и *Хаджи Халфа*, *Масуди* взема българитѣ за *турско* племе. (Хвольс. 665). За *турско* племе смята българитѣ и *Едриси*. — Споредъ него „всички турски народи: Хизилджи, Тибети, Хирхиръ, Багаргаръ, Кимаки, Мохаманъ, Адкашъ, Тюркентъ, Хафшакъ, Хилхи, Гозъ и Булгаръ били оставени отъ Александра отвъдъ границата“. — Почти всички тия народи сж идолопоклонници и обожатели на огъня. По характеръ сж груби, жестоки, надмѣвни и безочливи, при всичко това за българитѣ бѣлжки, че културата имъ е сходна съ тая на гърцитѣ. Градътъ Булгаръ, споредъ *Едриси* билъ населенъ отъ християни и мюсюлмани. (*Jaubert, Geographie d'Edrisi de Garabe en français etc.* т. II.) Може да се сравни и *Андалуси*, споредъ когото многобройни *турски* племена окръжаватъ Булгаръ. (Вж. географ. рѣчникъ на Казвини въ извлѣчението на Хамера изъ „Меназирулъ авалимъ“ на Ашика, *Gesch. der gold. Horde* p. XIII. — Хвольс. 698., Шпилевскій, *op. cit.* 10.).

Друго мнѣние намираме у *Истахри*, *ибн-Хаукалъ* и тѣхния първообразъ *ел-Балхи*. *Истахри* мисли, че езикътъ на българитѣ прилича на хазаритѣ: *Bulgarorum genuinorum lingua similis est*

¹⁾ Гаркави о. с. p. 262.—264.